

Izbaja vsaki četrtek
in velja s poštnino vred
in v Mariboru s pošiljanjem
na dom
na celo leto . 3 fl.
" pol leta . 1 fl. 50 k.
" 1/4 . — fl. 80 k.
Brez pošiljanja na dom
za celo leto . 2 fl. 50 k.
" pol leta . 1 fl. 30 k.
" 1/4 . — fl. 62 k.
Posamezni listi se dobijo
pri knjigarju Novaku na
velikem trgu za 5 k.

SLOVENSKI GOSPODAR.

Podučiven list za slovensko ljudstvo.

„Poduk v gospodarstvu bogati deželo.“

Naročnino sprejema vred-
ništvo v Mariboru.

Rokopisi se ne vračajo,
neplačani listi ne
prijemajo.

Oznanila se prijemajo,
plača za vrstico je 10 k.
in za kolek 30 k.

Štv. 21.

V Mariboru 21. maja 1868.

Tečaj II.

Tiskova pravda „Slov. Gosp.“ Konečna razprava kazenska pri c. kr. okrož- nej sodnji Celjskej.

(Dalje.)

Državni pravnik. Če je toraj v zapopadku okrivljenega sestavka, dejanje teh pregreškov, sledi naravno iz postave, da se osebe, ki so pri natiskanju in razširjanju tega spisa pomagale, teh dveh pregreškov tudi krive spoznati morajo. To jasno odločuje postava v §§. 239. in 7. kaz. zak. Gospod vrednik je sicer ugovarjal, da ni bral rokopisa; vendar ta ugovor po mojej misli ne more biti veljaven. Kaj pa je ravno odgovorni vrednik dolžen? On mora vsaki rokopolis čitati, ki pride v natis; še celo tirjati se mora od njega, da vse take spise prebere in če trdi, da ni bral sestavka, mora po splošnem dokaznem vodilu („nach dem allgemeinen Beweisgrundsatz“) to dokazati, kar trdi, — česar pa gospod vrednik ni storil. On je tudi na listu, v katerem je tedaj ta članek natisnen, podpisan; svoje ime vendar ne postavljam pod nekaj česar bral nisem in posebno ne kot odgovorni vrednik! Tedaj, kakor sem že rekel, ni ta ugovor mojej misli merilo, po katerem bi se ravnati bilo, posebno ker ni dokazan. Dalje je zatoženece gospod Edvard Janžič trdil, da sestavka ne le bral ni, temuč tudi da slovenski ne umeje. Sploh ne verjamem, kako se to z dolžnostijo tiskarjevo strinja, če ne bere sestavkov ali če celo tistega jezika ne razume, v katerem se tiska v njegovej tiskarnici. Po postavi za tisek dne 17. grudna 1862 je tiskarju celo ukazano, da si priskrbi vodja, ki opravlja, če sam ne vodi. §. 5 namreč pravi: „Ako se v tej postavi tiskarju nalaga kaka dolžnost ali odgovornost, se pod tem misli lastnik tiskarnice ali pa, če si je postavil po oblastniji potrjenega opravilskega vodjo, zadnji“. Da bi gospod Janžič, ki že od mladih nog v Mariboru živi, ne znal slovenski je toliko verjetno, kolikor to, da bi gospod vrednik ne bil bral dopisa. Tudi je gospod vrednik dr. Prelog ugovarjal državni pravdnistvu rekši, da se tožba opira na napačno („irrig“) prestavo. Ta ugovor je že gospod prvosednik z svojoj opomboj ovrgel, vendar naj smem o tem obširneje govoriti in rečem pred vsem to-le: Jaz za se sicer rad veljati dam, da v slovenščini nisem vajen toliko, kolikor gospod dr. Prelog, a vendar mislim da jo na tenko umejem; in reči moram, da posebne hibe, zaradi kterih me je g. dr. Prelog grajal, ne opravičujejo izreke da bi jaz bil napak prestavljal. Tukaj ne gre, kakor je g. prvosednik dobro opomnil, za posamezne besede, ampak za zapopadek vsega sestavka in na tega se opira tožba, naj se ena ali druga beseda inaiči prestavi, to je vse eno. Tako na pr. je gospod doktor rekel, da „krivo“ ni prav „rechtswidrig“, da ima tukaj drugi pomen. Da „krivo“ ali kakor se niže bere „krivično“ nič poštenega („ehrliches“) ne pomenja, to mi vsi vemo. Če beremo krivo postopanje vlade, vemo toliko, da to postopanje pošteno ni; predstavljajte si, kakor hočete „falsch, widerrechtlich, Unrecht“, vemo toliko, da nič poštenega ne pomenja. Ta izrek se v 4. oddelku sestavka določneje popisuje, tudi tam se govori o postopanju vlade in na mestu „krivo“ stoji „krivično“. Nedvomljivo je tedaj, kaj ta beseda pomeni, če se bere: Če imajo Nemci in nemška vlada le tenjo poštenosti in pravičnosti oziroma na nas, ne morejo in ne smejo več z nami toliko krivično postopati“. Krivo in krivično toraj eno pomenjate.

(Dalje prihodnjič.)

Stanko Vrazova literarna zapuščina.

Poroča F. Kočevar.

Dalmacija z Dubrovnikom na čelu je bila v petnajst tem stoletju tisto ognjišče hrvaško-slovenske pismenosti, na ktere so se naj sijajnejši kresni vilam pevkinjam žgali. Zašel bi s pota, če bi tukaj preiskaval, kteri so bili vzroki, da je ta sveti ogenj v tečaju sedemnajstega in osemnajste, stoletja zmiraj bolj in bolj pojemati začel in zakaj je nazadnje za celo vgasnol. Dosta je, to konstatirati, da je z početkom našega stoletja hrvaška pismenost na bregovih jadranskega morja tla zgubila. Tako je bilo stanje, ko so v tridesetih in četrdesetih letih našega stoletja, hrvaške vile in modrice iz kršnih primorskih stran v tako zvano civilno Hrvaško pribežale. Lepo so bile ozeble sirotice primljene; in posebno sta bila med mnogimi drugimi dva moža, ki sta se z gorečo navdušenostjo za nje zauzimala. Ta dva moža sta bila dr. Gaj in naš zemljak Cerovec Stanko Vraz. Njima gre ta zasluga, da se je opet hrvaški — ali kakor se je tačas reklo — ilirski pismenosti novo ognjišče zgradilo, novi kres vžgal.

Javno mnenje o literarni delavnosti Stanka Vraza je v celnem obsegu trojedne kraljevine le eno, in sicer to, da je on do zdaj prvi, še po nobenem nasledniku nadkriljen in v drugo vrsto potisnen lirikar nove hrvaške pismenosti. Glavni nagibi, da je St. Vraz kot Slovence se prijel hrvaškega peresa, ter tako pomagal slovensko pismenost, ki je do leta 1835 v današnji hrvaški kraljevini vladala, s svojim preresom celo na tla potisnoli, so bili brž ko ne ti, da ga je, kakor še marsikterege drugega Slovenca, ime ilirsko zaslepilo, pod katero so se tudi Slovenci podklopiti hoteli; in da je na samostalnem slovenskem slovstvu obupal, posebno tačas, ko je videl, da so se pri nas četiri pravopisi naenkrat za obveljavu med seboj skušali, naime Bohoričica, Metelčica, Dajnčica in Gajica! Pa pustimo to. Kar je bilo je prošlo. Faktum je, da so posebno naše v tridesetih letih žalostne literarne zadeve St. Vraza v hrvaško pisateljstvo zagnale.

Literarna zapuščina St. Vrazova deli se po jeziku na dvojno, na hrvaško in na slovensko. Kar se hrvaškega dela tiče, o tem ne bom poročal saj ga tudi z nobenim očesom videl nisem. Samo toliko omenim, da je od njegove smrti leta 1861 pa do danas matica ilirska izdala njegove pesmi v četririh zvezkih, in kakor sem čul, je še gradiva za en zvezek. Moj namen je o slovenskem delu St. Vrazove literarne zapuščine poročati.

Začudil sem se nad obilnostjo in obsežnostjo njegovih slovenskih spisov. Četirikrat sem nesel vsakokrat poln robec njegovih spisov v svoj stan, da jih vse pregledam in preberem. Bral sem jih hlastno, kakor da nisem že deset let nobene slovenske besedice napisane videl. Jaz sem poprej zmiraj mislil, da St. V. ni nikdar nič slovenskega pisal, ampak da je vsa njegova spisateljska delavnost izključivo le v „ilirskem“ jeziku delotvorna bila. Morete se tedaj misliti, kako sem bil preseneten, ko mi na enkrat pride toliko izobilje njegovih slovenskih spisov pod roke. V srce me je pa bolelo, da so vse te dragocenosti tako dolgo kakor zakopani talent v prahu ležale!

Slovenska literarna zapuščina St. V. sestoji iz dveh strok, ena sadržava narodno druga pa umetno blago. Narodnega blaga so dobre tri četrtine vseh spisov. To narodno blago sestoji večo stran iz narodnih pesem, pa je tudi dokaj pregovorov, ugajnk, navad, vraz, iger in prtipovedek,

med njimi. Beroč vse te stvari, sem se na tihem veselil, da bom mogel našemu literarnemu svetu poročati, da St. V. literarna zapuščina sodržava mnogo nad tisoč slovenskih narodnih pesem. Žal mi je, da nisem vse od prve do zadnje preštel, da bi mogel na tanko njih število povedati. Med temi pesmimi ni ne ena stroka nezastopana. Tu ti ima junaških pesem, balad, romane, legend, erotičnih, dekliskih, fantovskih, vasaških, okroglih, nagajivih, lovskih, planšarskih, vozniskih, mlatiskih, vinskih, zdravic, šaljevih, godčevih, snuboških, ženitvanskih, koledniških, kresnih, pogrebskih, novaških, soldaških, pastirskih, erkvnenih, molitvenih, pestinskih, basenskih in bog si ga zna kakšnih še pesem.

Naj več tega narodnega blaga je gotovo St. V. sam nabral in spisal, ker na enem mestu pravi, da znajo Lačkova dekleta v Ceroveu, jegovem rojstnem kraju, 300—400 raznih narodnih pesem na pamet! nabirali so mu jih pa na vseh krajih Slovenije po alfabetičnem redu ti-le može: Angustinovič dekan (Premurske), Cene (Koroške in Stajarske), Caf Oroslav (Stajarske), Drobnič (iz Celjske okolice), Globočnik Felician (Stajarske), Jarnik (Koroške), Kastelic (Krajske), dr. Kočevar Štefan (Stajarske), Kosič, župnik (Prekmurske), Kovačič (Krajske), Kukuljevič Ivan Sakeinski (Kojake), Lešnik, Leskošek (Stajarske), Majar Matija (Koroške), Modrinjak (Stajarske), Muršec Josip (Stajarske), Prelog Matija (iz Hrastja na Stajarskem), dr. Prešerin Fr. (Krajske), Poženčan (Krajske), Rudež Anton, mlajši (Krajske iz Ribnice), Weiss in Sommer (Koroške), Smole A. (Krajske), Soldatič Stevo (Ilir iz šopronske stolice), Šparovec Vekoslav (Ilir iz Koga na malem Stajaru), Trstenjak Davorin (Stajarske), Uloga Josip (Ilir Bošnjak iz železne stolice) in Vrtnjak (Stajarske). Iz teh imen se vidi, da se je malo da ne vsa tadanja slovenska inteligencija na skupljenju St. V. rokopisa vdeležila. Za mnogo pesmi se pa ne da določno reči, kdo jih je zapisal, kje in kdaj so bile zapisane.

(Dalje prihodnjič.)

Gospodarske stvari.

Gospodarske drobtinice.

IV.

Podučil sem vas, dragi gospod učitelj! slednjokrat iz česa se gnoj dela, danes pa vam hočem pokazati razne baže ali vrste gnoj.

1. Govejega gnoja se pri vsakem malem in velikem gospodarstvu kaj več dobi, kateri ne samo zemlji nego tudi vsakemu sadežu dobro služi. On zrablja težko in debelo zemljo, gorko in apnensko pa bladi. Pitana ali rejena živina da gnoj bolji, medla pa slab gnoj, koji v zemlji hitro mine.

2. Ovčji in konjski gnoj. Ovčji gnoj je gorek, zato se za težko ilovnato in mrzlo zemljo rabi, kajti jo greje in rablja. Ravno isto stori konjski gnoj, kajti je vroč ter se v gnojnišču rad vje ali zgori, če se večkrat ne poliva in sicer s gnojnico ali seavnico. Dobro je, da ga po vsaki legi s prstjo potrosimo, da vročine ne zgori. Konji, ki veliko ovsu, žita, kuruze itd. zobajo, dajo močnejšega gnoja, kot ovi, ki le od slabe krme žive. Ovčji gnoj je dobro zavolj njegove suhote le med deževnim vremenom izvažati in sicer ne na ovo polje, kamor hočemo sejati žita, ker po njem rade poležejo.

3. Svinjski gnoj imenujejo mrzli gnoj ni sicer zato ker veliko detelje, kuhinskih in mlečnih odpadkov, tedaj vodenih oblodov dobo. On njivam, kamor žita sejemo, dobro ne služi, kajti ima veliko plevelnatih stvari v sebi, koja svijnjam v korito polagamo, ker plevelno seme kali požene. Bolje pa služi senošetim in pašnikom.

4. Seavnica se zbira v kadi, jami ali sodu, kamor je žaganja, apnenske sožgane prhljadi pa cestnega praha nasuti, ter se vsako jutro s novo nabrano seavnico polije. Ta gnoj služi dobro drevesom, ako se odkopljejo in na korenine nekaj seavnega gnoja potrosi.

Ker ravno od drevja govorim, vam hočem povedati, s kakošno vodo moramo jih zamakati.

Ni zadosti, ako voda, s koje zelenjadi in drevesa zamakamo ima gnojne dele v sebi, nego mora biti tudi topla. Voda iz mrzlih studencev ali vrelicev napelje se v mlake, vodotoke ali kadi, da se sogreje, preden se z njo pomaka; topli vreli naj se gosto rabijo. Tudi potočna voda naj se rabi le na površju, tedaj ne smemo globoko zajemati, kajti pregloboko zajemana voda nima toliko solitarja v sebi kot ova, ki se zajema na površju. Solitar se ve da tudi gnoji.

Vrtne zelenjadi pomakajo se le po solnčnem zabodu tedaj zvečer nikdar ne po vzhodu ali takrat kadar solnce naj hujše pripeka.

5. Zlo hasnoviten gnoj je gnojnica, ki se nareja iz seavnice in ove vode, z kojoj gnoj polivamo. Vsak skrben gospodar shranjuje gnojnico v kaki jami ter jo v sodih izvozi. Kdor gnojnice ne shranjuje ni vreden, da ima lepo ime „kmet“.

6. Še drugega gnoja sem pozabil, ki ga dobomo od perutnine. Gospodar, ki ima veliko perutnine, naj jo zapira v poseben „kurjak“, ter gnoj marljivo shranjuje, kajti perutnina pobera le žito, črve in drugo golazen, ki dober in močen gnoj da in takšni gnoj v zemlji naglo žene. Pozabiti tudi ne smem, da se kurjaki s peskom, suho prstjo ali pa zdrobljeno slamo potrose, kar dosti dobrega gnoja da, in perutnina zaradi snage, rečem snage, bolj zdrava ostane.

Še drugi gnoj imamo, ki ga dobivamo iz zemlje ter mu zemljski gnoj pravimo. On sicer ne gnoji toliko kot živinski, vendar nekoliko gnoju pripomore, da se hitreje po zemlji razpusti. Takšne stvari so: živo apno, lapor, črna gnojna zemlja, cestno in mlačno blato, mavce, prah in razsip starih židov. Vse to se nameče v kakšno jamo ter z živinskim in človeškim blatom pomeša in s gnojnico večkrat poliva. Tako zgnojena sodrga se izvozi v spomladi ali jeseni na senokoše, ki jih na več let dobro pognoji. Z Bogom gospod učitelj! prihodnjič se soper vidiva.

Ne, ne tako hitro gospod Čerič! še eno bažo gnoja imamo, na katero marsikteri gospodarji malo ali celo nič ne porajtajo, in ta baža gnoja je „človeški gnoj“.

Grdo in nepristojno je, ako zagledamo pri kmetih okoli hrama kanone (tope) postavljene, kakor da bi proti naj hujšemu sovražniku navreti bili, t.j. da ljudje opravljajo kje-goder svojo potrebo okoli brama.

Modor gospodar skoplje 1 seženj globoko jamo, kamor postavi iz desk ali blanj obito utico, da ljudje svojo potrebo va nji opravljajo. Jama biti pa mora blizu gnojnišča do 2 sežnja široka, s pokrovom previdena, da živina ali celo otrok vanjo ne pada in da se smrad tako ne razširja. Kadar kup doraste, se v jami razmeče in z steljo pokrije. Ako bi ves človeški gnoj spravljali, kakor ga spravljajo umni gospodarji, da bi se ga nič ne zgubilo, in da bi mu večkrat, slame, stelje, hojevja, pepela ali kake druge sodrge primešali, kakor store na večih drugih krajih, zagotovim vas gospod Čerič, bi naši slovenski kmetje že zadosti gnoja imeli.

Navodi k narodnemu gospodarstvu.

(Dalje.)

Del IV.

4. Kakoršna razmera je med posrednimi ljudmi ravno takšna je tudi med narodi in deželami: noben narod, nobena dežela si ne more vsega, kar bi bilo življenja potrebno in vgodno, doma izdelovati, sreča bi bila, če si le z polovico zadostovati more. Vendar lahko je, da ima posebno dobro zalogo onega ali dveh artiklov za občo potrebo: Eto tedaj naj več koristi vsakemu posrednemu človeku kakor celemu narodu ali deželi, da teh izdelkov, ktere naj leži in naj boljše izdelovati ve in more, kar naj bolj obilno izpravlja in si drugih s temi po zamenjivanju priskrbi.

5. Iz tega, kar smo ravno omenili, nam je soper lahko jasno, da kakor ima biti svobodno izdelovanje tako ima biti tudi zamenjivanje ali trgovina z katerim koli blagom in s katerim koli narodom ali deželo. Kedar nam morejo drugi dežele kakošen artikel ali blago boljši in po nižji ceni vvažati, kakor si ga doma pridelujemo, naj jim to hode svobodno. Velika je napaka in krivica, kedar se tujemu blagu zato taka vvožna plača nalaga, da domači fabrikanti morejo domačim ljudem svoje slabše blago tim draže prodavati. To ni za nobeno dobro domači industriji, timveč na škodo, ker ni ji nobene nuje za natecaje v zvedenosti in izurjenosti z drugimi narodi. Vsega tega, gotovo oni ne pomislijo, ki se s tim velike domoljube pokazivati menijo, zagovarjaje in brane domačo nedosledno industrijo, nedopuščaje vvažanje tujega blaga ako ne za preveliko vvažno ceno. Kteri artikel vendar se doma po zvedenosti, izurjenosti tako dobro in po takšni ceni izdelovati ne more kakor ga lahko od drugod dobivamo, s tim se kar ne pečajmo, poprimajmo se tim bolj onega, kar sami leže, obilnije in boljše izdelujemo kakor tujci, ter vvažajmo to drugim deželam, kar nam ima tudi enaka svoboda biti. To koristi industriji in celemu občinstvu, ki